

GREVA MUNCITORILOR METALURGIȘTI DE LA UZINELE FERDINAND ȘI NĂDRAG (MARTIE 1939)*

Greva muncitorilor de la uzinele metalurgice din Ferdinand (azi Oțelul Roșu) și Nădrag din martie 1939 se înscrie printre acțiunile revoluționare de seamă desfășurate de clasa muncitoare din țara noastră sub conducerea Partidului Comunist Român în perioada din ajunul dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial.

Greva a avut loc în condițiile în care dictatura regală a luat o serie de măsuri prin care se lichidau multe din cuceririle obținute de clasa muncitoare cu prețul unor grele lupte în perioada anterioară. Astfel, sindicatele au fost desființate pe motivul că „se transformaseră într-un in-

* Uzina metalurgică din comuna Ferdinand (azi Oțelul Roșu), județul Severin, a fost construită în 1830 de Societatea industrială maghiară „Rimamurány“. În 1924 ea a fost cumpărată de Societatea Anonimă Română „Uzinele metalurgice Unite Titan—Nădrag—Călan“ (T.N.C.) condusă de un grup financiar anglo-român în frunte cu familia Auschnitt.

Uzina era compusă din: a) două furnale Siemens-Martin cu o capacitate de 25.000 de tone anual; b) fabrica de laminat platine din lingouri de oțel cu o capacitate de 15.000 de tone anual; c) fabrică de laminat fier cerc, fier fasonat, sîrmă etc. din lingouri de oțel; d) fabrică de laminat tablă neagră și fabrică de plumbuit tablă de formate mari.

În anul 1938, Uzina din Ferdinand avea 1835 de muncitori și o forță motrică instalată de 6740 c.p.

Uzina din Nădrag a fost construită în 1848, tot de Societatea industrială maghiară „Rimamurány“. Pînă în 1924 ea a făcut parte din Societatea austriacă de căi ferate (S.T.E.G.), apoi a fost cumpărată de Societatea T.N.C. În 1938 uzina lucra cu un număr de 453 de muncitori, și o forță motrică de 2106 c.p. Aici se produceau sobe, căldări, tablă neagră, lagăre de cale ferată, saboți, plite și alte articole de tablă și fontă.

În cadrul societății T.N.C., a doua mare societate metalurgică din țară după Reșița, împreună cu care deținea întreaga producție de oțel a României, uzinele Ferdinand și Nădrag aveau împreună în anul 1938 71% din forța motrică și aproape 60% din numărul muncitorilor.

Alături de celelalte obiective industriale componente ale societății T.N.C. (Uzinele Titan din Galați, Călan și minele de fier tehnic), uzinele din Ferdinand și Nădrag au adus principalilor acționari profituri însemnate. Numai între anii 1936—1940, la un capital de 500 milioane lei Societatea a obținut un profit net declarat de 352 milioane lei (Arhiva Ministerului Industriei construcțiilor de mașini, dosar nr. 733 și 735; *Indicatorul industriei românești pe anul 1938*, p. 8; *Buletinul industriei*, 1929, p. 740; *Curierul Banatului* din 7 mai 1938; Gh. Surpat, *Pauperizarea clasei muncitoare din România burghezo-moșierească*, Ed. științifică, București, 1962, p. 142.

strument de agitație în slujba revendicărilor sociale, punind ordinea socială în pericol¹ și înlocuite cu breslele în scopul estompării conflictelor de clasă dintre proletariat și burghezie. În același timp, patronii întreprinderilor au pornit o ofensivă susținută împotriva nivelului de trai al muncitorilor. S-au înrăutățit considerabil condițiile de muncă, salariile nu mai puteau ține nici pe departe pasul cu costul vieții, drepturile muncitorilor erau încălcate.

În aceste condiții, Partidul Comunist Român a depus o intensă activitate pentru realizarea unității de luptă a clasei muncitoare în vederea apărării intereselor ei economice, sociale și politice, pentru apărarea păcii și independenței țării².

Răspunzând chemării comuniștilor, muncitorii metalurgiști de la uzinele din Ferdinand și Nădrag s-au ridicat la luptă pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață, pentru încheierea contractului colectiv. La baza luptei lor au stat o serie de cauze de ordin social-economic și politic.

Deși uzinelor Ferdinand și Nădrag li s-au acordat importante comenzi militare și scutiri de impozite³, s-au făcut simțite și aici simptomele noii crize, care a cuprins economia României la sfârșitul anului 1937 și începutul anului 1938. Într-un memoriu din 30 mai 1938 al președintelui Uniunii muncitorilor în fier, metal și chimie din România către Ministerul Muncii, se constata că „la întreprinderile metalurgice din Nădrag, lucrătorii din motivul lipsei de lucru, sînt nevoiți să lucreze un timp de lucru redus, 4—5 ore pe zi, iar la Ferdinand se observă în unele secții o micșorare a producției⁴. Pentru a împiedica agravarea crizei și pentru a obține profituri cît mai mari, conducerea celor două uzine a trecut la ofensiva împotriva nivelului de trai al muncitorilor. Deși în anul 1937 Direcția Generală fusese nevoită, sub presiunea luptei muncitorilor, să sporească salariile unor categorii de muncitori⁵, decalajul dintre nivelul salariilor și acela al prețurilor a luat, în anul 1939, proporții deosebite.

Astfel rezoluția adoptată în urma conferinței regionale a sindicatelor metalurgice din județele Hunedoara și Severin din 1938 aprecia că „scumpirea vieții în general și a articolelor de primă necesitate în special, în raport cu salariile, rămase la același nivel coborît, a dus la dezechilibrarea familiilor muncitorești, sporind mizeria și suferințele clasei muncitoare⁶”.

Statisticile și bilanțurile uzinei din Ferdinand arată că majoritatea muncitorilor

¹ Arhivele Statului București, Fond. F.R.N., dos. nr. 103, filele 13—14. Cf. *Rev. Arh.*, 1965, p. 101.

² *Documente din istoria P.C.R.*, E.S.P.L.P., 1953, p. 324.

³ Avantajele de care se bucurau aceste uzine privind aprovizionarea cu materii prime, scutiri de impozite, comenzi militare etc. se explică și prin faptul că principalii acționari erau persoane cu poziții importante economice și politice, ca: regele Carol al II-lea, care deținea 1/3 din acțiuni, Max Auschnitt din conducerea U.G.I.R.-ului și alții. *Curierul Banatului*, Timișoara, 1 apr. 1939; E. Cimponeriu, *Reșița luptătoare*. București, Ed. științifică, 1965, p. 24.

⁴ Arhiva Ministerului Sănătății și Prevederilor Sociale, dos. nr. 1787, fila 2 (în continuare *Arh. M.S.P.S.*).

⁵ La 6 nov. 1936, între muncitorii Soc. T.N.C. și Direcția Generală a izbucnit un conflict de muncă în urma cererii muncitorilor de a încheia contractul colectiv, în care să se prevadă majorarea salariilor cu 30%. Conflictul la care au participat peste 1053 muncitori s-a încheiat în nov. 1937 prin acordarea unui spor de salariu între 4—18% muncitorilor cu un salariu pînă la 120 lei pe zi. (*Arh. M.S.P.S.*, dos. nr. 1011, fila 103; dos. nr. 604, fila 53; dos. nr. 1016, fila 111).

⁶ *Lumea Nouă* din 3 iulie 1938, p. 2.

de aici aveau în medie salarii lunare de 2700 lei⁷. În realitate, aceste salarii erau mult mai mici, datorită impozitelor, datoriilor și amenzilor care, așa cum reiese dintr-un memoriu, totalizau aproximativ 700 lei⁸.

La proasta salarizare a muncitorilor „care nu mai corespundea nici celui mai modest minim de existență”⁹, se adăugau condițiile inumane de muncă din cele două uzine. Conducerea uzinelor a neglijat luarea celor mai elementare măsuri pentru a asigura securitatea muncii și un minim necesar de igienă și asistență sanitară. În memoriul din 15 ianuarie 1939, înaintat de muncitorii uzinei din Ferdinand Camerei de muncă din Timișoara, se arată că în uzină se muncea la temperaturi foarte înalte, într-un fum insuportabil din cauza lipsei de ventilație. Nu existau băi și spălătorii pentru muncitori. La uzina din Nădrag, muncitorii nu aveau la dispoziție mânuși de protecție pentru a-și feri miinile de arsuri¹⁰. Ritmul muncii era din ce în ce mai ridicat, muncitorii fiind obligați să lucreze la mai multe mașini în timp ce alții erau concediați sub pretextul lipsei de lucru¹¹.

Lipsa celor mai elementare măsuri și materiale de protecție ducea la extenuarea fizică a muncitorilor și la înmulțirea accidentelor de muncă. Din cauza ritmului accelerat al muncii în condițiile unor metode primitive de producție, mai ales la secția de platine, accidentele deveniseră ceva cotidian¹².

Concediile de odihnă se acordau numai după doi ani de muncă și erau plătite doar cu 1/2 din salariu¹³.

O anchetă privind starea socială-sanitară și culturală a locuitorilor comunei Ohaba-Bistra, muncitori ai uzinei Ferdinand, constata că hrana lor era insuficientă, atât cantitativ cât și calitativ, iar condițiile de locuit erau improprii. Bolile făceau ravagii printre muncitori. Deosebit de frecvente erau reumatismul muscular și articular, sifilisul, gușa și ascariizii. Aceste condiții făceau ca după 8—10 ani de muncă lucrătorul să devină incapabil de a mai munci¹⁴.

A devenit tot mai amenințător pentru muncitori spectrul șomajului. Numeroase documente vorbesc despre abuzurile săvârșite de conducerea celor două uzine în urma cărora muncitorii erau aruncați pe drumuri. De multe ori muncitorii cu o calificare superioară erau trimiși la munci necalificate unde primeau salarii cu 50% mai mici¹⁵.

La toate acestea se adăuga terorizarea muncitorilor de către patroni și organele de represiune pentru a-i împiedeca să se ridice la luptă. Brutalitatea și bunul plac al maiștrilor, supraveghetorilor și funcționarilor era singura lege recunoscută în uzină. Noii angajați care nu puteau da plocoane acestor satrapi erau repartizați la muncile cele mai grele și mai prost retribuite. Muncitorii erau bătuți și insultați, iar cei ce se ripostau erau amendați sau concediați¹⁶.

Factorii din conducerea acestor uzine, în exclusivitate germani, unguri și cehi, duceau o politică naționalistă de persecutare a elementului românesc¹⁷, de dez-

⁷ Arhivele Statului Caransebeș, Fond Ferdinand, dos. nr. 1/1936—1939, fila 87 (în continuare: *Arh. Stat. Caransebeș*).

⁸ *Ibid.*, doc. nr. 10/1939. Începând din 1938, la reținerile obișnuite din salariu (impozitul pe salariu, fondul t.b.c., fondul de pensii, contribuții de cultură, ajutor muncitoresc etc.) s-au adăugat o serie de impozite directe și indirecte pentru înzestrarea armatei. (*Revista Institutului Social Banat—Crișana*, martie—aprilie 1942, p. 243).

⁹ *Arh. M.S.P.S.*, dos. nr. 1011, fila 103.

¹⁰ *Metalurgistul* din martie—aprilie 1939, p. 2.

¹¹ *Arh. Stat. Caransebeș*, Fond Ferdinand, doc. nr. 10/1939.

¹² Arhiva Institutului de istorie al Academiei R. S. România, Filiala Cluj, dos. T.N.C., fila 52 (în continuare: *Arh. Inst. Ist. Acad.*).

¹³ *Arh. M.S.P.S.*, dos. nr. 1754, fila 12.

¹⁴ *Revista Institutului Social Banat—Crișana*, oct.—dec. 1938, p. 13.

¹⁵ *Arh. Stat. Caransebeș*, Fond Ferdinand, doc. 10/1939.

¹⁶ *Arh. Inst. Ist. Acad.*..., dos. T.N.C., fila 16; *Metalurgistul* din martie—aprilie 1939, p. 2.

¹⁷ *Arh. Stat. Caransebeș*, Fond Ferdinand, dos. nr. 3070/1939.

binare a lucrătorilor de diferite naționalități, urmărind prin aceasta să lovească în unitatea de voință și acțiune a muncitorilor.

Înrăutățirea situației economice a muncitorilor, intensificarea exploatării lor de către patroni, condițiile mizerabile de lucru au făcut să crească combativitatea revoluționară a muncitorilor de la uzinele din Ferdinand și Nădrag împotriva capitaliștilor. Conduși de comuniști, muncitorii au răspuns prin luptă ofensivei capitalului împotriva nivelului lor de trai.

Mai ales după eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie—februarie 1933, și la uzinele Ferdinand și Nădrag s-a produs o importantă cotitură în activitatea organizațiilor de partid, concretizată în primul rînd prin creșterea rîndurilor lor cu noi membri de partid, prin ridicarea calitativă a muncii de partid. Activitatea organizațiilor de partid din uzinele T.N.C. era deosebit de intensă¹⁸.

Linia politică trasată de comuniști privind închegarea frontului unic al tuturor muncitorilor indiferent de apartenența lor politică dădea la uzinele T.N.C. rezultate bune încă din 1933 cînd în plin Congres al Uniunii Tineretului Socialist, tinerii din Nădrag s-au pronunțat deschis pentru frontul unic al muncitorilor împotriva exploatării¹⁹.

Organizațiile de partid din Ferdinand și Nădrag s-au bucurat de un sprijin important și de îndrumare din partea delegațiilor comuniste de la centru. Astfel la 5 februarie 1934 a avut loc la Ferdinand o consfătuire conspirativă la care delegații P.C.R. sosiți din Capitală au vorbit pe larg participanților veniți din întreprinderile metalurgice din Banat, printre care și de la Nădrag și Călan, despre felul cum trebuie organizată lupta muncitorilor metalurgiști²⁰.

Organizațiile P.C.R. din uzinele Ferdinand și Nădrag au desfășurat în perioada premergătoare grevei o muncă perseverentă în rîndul muncitorilor, educîndu-i în spiritul luptei revoluționare și al solidarității de clasă, arătîndu-le că numai prin acțiuni bazate pe frontul unic, muncitorii, indiferent de convingerile lor politice, de naționalitate, vor putea să-și impună revendicările menite să le asigure condiții mai bune de muncă și viață.

Factor esențial în obținerea acestor revendicări, organizarea lipsea la uzinele din Ferdinand. În anii precedenți conducerea de dreapta a sindicatului de aici a trădat în mod sistematic interesele muncitorilor, fapt care i-a determinat pe aceștia să-și piardă încrederea în conducătorii sindicatului și să-l părăsească²¹. De aceea activitatea comuniștilor și a celorlalte elemente înaintate din uzină s-a îndreptat spre întărirea organizării.

Munca lor a fost încununată de succes. Convinși că ofensivei patronale împotriva nivelului lor de viață nu i se pot opune decît organizați, în iunie 1937 muncitorii uzinei Ferdinand înființează sindicatul metalurgist afiliat la C.G.M.²².

Și la Nădrag s-au înregistrat succese importante în organizarea muncitorilor, în pregătirea lor pentru grevă.

Un pas important în acest sens a fost alegerea în conducerea sindicatului a unor elemente muncitorești partizane ale unității de acțiune a clasei muncitoare²³.

În aceste condiții muncitorii uzinelor Ferdinand și Nădrag au pășit pe un făgaș nou al luptei lor, ca o masă bine organizată și unitară. Chiar după înființare, sindicatul muncitorilor din Ferdinand a dus, în septembrie 1937, prima sa acțiune

¹⁸ Gh. I. Ioniță — C. Botoran, *Lupta muncitorilor metalurgiști din România împotriva exploatării capitaliste și a pericolului fascist (1934 — februarie 1938)*, în *AIP*, nr. 3/1965, p. 55.

¹⁹ Gh. Dumitrașcu, *Conflicte de muncă și greve ale muncitorilor Societății Titan—Nădrag—Călan în perioada crizei economice din 1929—1933*, în *AIIC*, VIII, 1965, p. 286.

²⁰ Gh. I. Ioniță — C. Botoran, *op. cit.*, p. 56.

²¹ Arh. Inst. Ist. Acad..., dos. T.N.C., fila 24 M; *Metalurgistul* din iulie—august 1940.

²² Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand dos. nr. 3090/1939; Fond Nădrag, dos. nr. 1051/1939.

²³ Gh. I. Ioniță — C. Botoran, *op. cit.*, p. 57.

de luptă. Șase muncitori zidari și șapte zileri au refuzat să lucreze duminica pentru că nu li s-a acordat sporul legal de salariu. A doua zi muncitorii au fost concediați. În semn de solidaritate, ceilalți 26 muncitori din atelier refuză să muncească, motiv pentru care sînt și ei concediați. Sub presiunea masei de muncitori organizați Direcțiunea a fost nevoită să-i reprimească la lucru, numai unul dintre ei rămînînd concediat definitiv. Delegații muncitorilor impun Direcțiunii plata legală a tuturor lucrărilor suplimentare. Această victorie a muncitorilor avea și o mare importanță morală.

În curînd muncitorii încep alte tratative cu conducerea uzinei, reușind printr-o poziție fermă și o mare hotărîre de luptă să obțină în decembrie 1937 o importantă mărire de salariu²⁴.

Un rol de seamă în activizarea și pregătirea muncitorilor în vederea grevei din 1939 l-a avut Conferința Regională a Sindicatelor metalurgiste din județele Hunedoara și Severin din 19 iunie 1938, la care au participat și delegați ai sindicatelor de la Uzinele din Ferdinand, Nădrag și Călan²⁵.

În cuvîntul lor, delegații au arătat condițiile grele de muncă și de viață existente în cele trei uzine, precum și privațiunile pe care trebuiau să le îndure organizațiile sindicale din partea conducerii societății T.N.C. În rezoluția adoptată de Conferință cu privire la libertatea sindicală, se arată că „la cele trei întreprinderi patronii încalcă dreptul de organizare al muncitorilor, mergînd pînă la persecutarea și concedierea din lucru a aceluia care propagă printre muncitori ideea de organizare sindicală”²⁶. Conferința a adresat un apel „Către toți muncitorii din industria metalurgică, în special către muncitorii din uzinele Călan, Nădrag, Ferdinand, Hunedoara și Cugir, să-și consolideze cît mai temeinic sindicatele, să dezvolte printre muncitori spiritul organizării în sindicate pentru a se putea lupta cu succes împotriva exploatării capitaliste”²⁷.

În munca de organizare și pregătire a muncitorilor în vederea luptei revoluționare, comuniștii din cele două uzine, precum și cei veniți de la Arad să sprijine această acțiune, bazîndu-se pe indicațiile Partidului de a fi prezent acolo unde sînt masele muncitoare, au intrat în sindicate și au început o vie propagandă de organizare și luptă pe baza Frontului unic muncitoresc. Aceasta a dus la creșterea rapidă a numărului muncitorilor intrați în sindicate, astfel că la începutul anului 1939 cele două organizații sindicale aveau un efectiv de peste 730 de membri²⁸.

„În ultimul timp, relatează un ziar al vremii, muncitorii din întreprinderile metalurgice din Ferdinand, Nădrag și Călan au dus o reușită acțiune de organizare în sindicate”²⁹.

Acțiunile muncitorilor din uzinele Ferdinand și Nădrag se intensifică. Se înaintează memoriile cu revendicări³⁰, se duc tratative care de multe ori se întrerup pentru că delegații muncitorilor stau ferm pe poziția apărării intereselor masei de muncitori³¹.

Anul 1938 se caracterizează de asemenea pentru muncitorii uzinei din Ferdinand și Nădrag printr-o rezistență îndrîjită față de ofensiva patronilor împotriva nivelului lor de trai. În februarie 1938 activitatea uzinelor se restrînge foarte mult, muncitorii trecînd la un program redus de lucru, urmat de o substanțială reducere a salariilor³². Abuzurile patronilor se înmulțesc. Muncitorilor li se răpesc concediile de odihnă și li se refuză plata primelor șapte zile de boală. La Ferdinand mai ales, conducerea uzinei refuză satisfacerea doleanțelor muncitorilor, neținînd seama nici chiar de acțiunea Inspectorului Muncii nevoit a interveni

²⁴ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—1939, filele 17—18 și 33.

²⁵ *Lumea Nouă* din 3 iulie 1938, p. 2.

²⁶ *Metalurgistul* din iulie 1938, p. 2.

²⁷ *Lumea Nouă* din 3 iulie 1938, p. 2.

²⁸ *Metalurgistul* din 1 ianuarie 1939, p. 2.

²⁹ *Lumea Nouă* din 17 iulie 1938, p. 2.

³⁰ Arh. Inst. Ist. Acad. . . . , dos. T.N.C., fila 55 M.

³¹ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—39, fila 19.

³² *Curierul Banatului* din 5 febr. 1938.

hotărît în urma încălcării flagrante a legilor de către patroni. Mai mult, Direcțiunea încalcă și propriile ei promisiuni din decembrie 1937 privitoare la mărirea salariilor³³.

La această nouă ofensivă a patronilor, muncitorii au răspuns printr-o acțiune de luptă menită „să îmbunătățească condițiile de muncă și salarizare prin încheierea unui contract colectiv de muncă, unic pentru toate cele trei întreprinderi, care au același patron”³⁴. În planul de pregătire a luptei, comuniștii au acordat o mare atenție stabilirii unor revendicări în obținerea cărora să fie interesați toți muncitorii, oferind în felul acesta baza necesară pentru lupta unită și solidară contra patronilor.

Astfel, la 28 iunie 1938, a fost înaintat Direcției un memoriu ce cuprindea revendicările muncitorilor de la T.N.C. — Uzinele Ferdinand, Nădrag, Călan, pentru reglementarea condițiilor de muncă și salarizare și pentru încheierea contractului colectiv. Proiectul de contract colectiv avea multe puncte comune cu cel al muncitorilor de la Reșița³⁵ cu care muncitorii Societății T.N.C. întrețineau strânse legături³⁶. El cuprindea o serie de revendicări economice și politice concrete privind sporirea salariilor la toate categoriile de muncitori cu 8—30%, înlăturarea fraudelor și abuzurilor ce se săvârșeau față de muncitorii care lucau în acord, plata corespunzătoare a orelor suplimentare de muncă, revizuirea din 6 în 6 luni a raportului preț — salariu și mărirea salariului în raport de 3/5 față de creșterea prețurilor, acordarea și mărirea concediilor de odihnă, drepturi pentru femei și în special concedii de naștere de trei luni, plătite, recunoașterea delegaților aleși de muncitori, precum și alte măsuri legate de concedieri, măsuri de îmbunătățire a protecției muncii — toate acestea consfințite într-un contract colectiv de muncă.

Memoriul avea însă și serioase scăderi ce limitau posibilitățile de acțiuni revendicative ale muncitorilor. Astfel se prevedea ca în caz de reclamații să nu se înceteze lucrul, se interzicea afișajul fără aprobarea autorităților și se interzicea muncitorilor întrunirea pe teritoriul uzinei. Încălcarea acestor dispoziții se prevedea a fi pedepsită cu concedierea³⁷. Aceste articole care prevedeau îngrădirea posibilităților de luptă ale muncitorilor erau evident rezultatul slăbiciunii unora dintre conducătorii sindicatelor muncitorilor de la uzinele din Ferdinand, Nădrag și Călan.

Hotărîrea de a prezenta un memoriu și o delegație comună pentru toți muncitorii celor trei uzine bănățene ale societății T.N.C. a fost luată în adunarea generală a Uniunii muncitorilor în fier și metal, ținută în Valea Jiului, și ea corespundea dorinței muncitorilor celor trei uzine de a lupta alături pentru satisfacerea revendicărilor lor³⁸.

Unitatea de luptă a muncitorilor celor trei uzine care erau reprezentați printr-o delegație unică era un real pericol pentru capitaliști. Direcția Generală declară pe față că „nu este dispusă să accepte cererea muncitorilor de a îngloba toate trei uzinele la un loc și a purta tratative comune, și va trata cu muncitorii fiecărei uzine separat”, motiv pentru care a intervenit și la Inspectoratul Muncii. Într-o notă către Direcția Generală, conducerea uzinei Ferdinand își exprimă intenția de a respinge categoric doleanțele muncitorilor în situația în care se va ajunge la tratative³⁹. Căci una dintre metodele cel mai des folosite de conducerea uzinelor prin care a încercat să amîne satisfacerea revendicărilor muncitorilor a fost aceea de a amîna ținerea tratativelor. Printre mijloacele folosite în acest scop, amintim

³³ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—39, filele 20—24, 33, 35—37.

³⁴ *Lumea Nouă* din 17 iulie 1938, p. 2.

³⁵ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—39 (Observațiile Direcțiunii uzinelor pe marginea memoriului muncitorilor din 28 iunie 1938).

³⁶ Arh. Inst. Ist. Acad. . . . , dos. T.N.C., fila 55 M.

³⁷ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—39, filele 37—43.

³⁸ *Ibid.*, dos. nr. 1/1936—39, fila 68.

³⁹ *Ibid.*, fila 69.

cîteva din cele enumerate de conducerea uzinei Ferdinand într-o scrisoare către Direcția Generală: constatarea valabilității unor iscălituri, invocarea lipsei din țară a unora din cadrele de conducere ale uzinelor, cererea întocmirii unor studii detaliate despre situația muncitorilor, refuzarea recunoașterii celor mai înaintați dintre conducătorii muncitorilor ca reprezentanți ai lor etc.⁴⁰.

Totuși, în august 1938, patronii sînt nevoiți a participa la tratative cu delegații muncitorilor celor trei întreprinderi. Cei 13 delegați ai muncitorilor aveau mari împuterniciri ca delegați nu numai ai muncitorilor din sindicat (cam 1/3 din numărul total al muncitorilor), ci și ai tuturor muncitorilor de la aceste uzine. Mai participau de asemeni delegați ai Uniunii Fier-Metal-Chimică. Tratativele, foarte furtunoase, au relevat intenția conducerii centrale a Societății reprezentată prin directorul general administrativ și directorii uzinelor de a nu discuta revendicările muncitorilor, dar și rezistența și fermitatea delegaților muncitorilor⁴¹.

Bucurîndu-se de sprijinul Inspectoratului Muncii din Timișoara și al unor lideri de dreapta ai sindicatelor ca Flueraș și mai ales Gherman, conducerea uzinelor a obținut nu numai amînarea tratativelor pînă în momentul în care situația era favorabilă patronilor, dar a reușit să spargă unitatea de luptă a muncitorilor, înlăturînd de la masa tratativelor pe delegații muncitorilor uzinei Călan⁴².

În fața tergiversării de către Direcția Generală a tratativelor, a refuzului acesteia de a acorda majorările de salarii și de a satisface celelalte revendicări ale muncitorilor, „s-a creat în rîndul celor 3500 de muncitori o stare de permanentă nemulțumire și agitație”⁴³.

Noua amînare a tratativelor pentru luna noiembrie 1938 și apoi pentru ianuarie și februarie 1939 a determinat o încordare și mai mare a stării de spirit a muncitorilor metalurgiști, hotărîți să intre în grevă. Postul de jandarmi din Ferdinand era nevoit să facă cunoscut organelor superioare în februarie 1939 „situația deosebit de alarmantă de la uzinele din Ferdinand”. „Majoritatea lucrătorilor — continuă raportul — sînt hotărîți să declare grevă în caz că nu li se vor satisface cel puțin o parte din revendicările pe care le solicită de aproape un an”⁴⁴.

Starea de spirit a muncitorilor era atît de alarmantă pentru patroni, încît aceștia se văd nevoiți să înceapă tratativele.

La tratativele care au avut loc în luna ianuarie și februarie 1939 o mare parte a membrilor delegației muncitorilor, sub presiunea Inspectoratului Muncii și a liderilor de dreapta ai breslei muncitorilor în fier, metal și chimică, au renunțat la contractul colectiv cu condiția să se mărească salariile muncitorilor⁴⁵. Profitînd de disensiunile intervenite în sinul delegației muncitorilor și de atitudinea șovăielnică a majorității membrilor acesteia, reprezentanții Direcției au căutat să facă muncitorilor unele concesii neînsemnate încercînd ca prin această manevră să pună capăt conflictului. Astfel, în urma tratativelor din 2 și 3 februarie 1939, Direcția a acceptat o majorare a salariilor, derizorie, de 6% și numai la trei categorii de muncitori care alcătuiau 50% din totalul muncitorilor. Asupra celorlalte revendicări Direcția a refuzat orice discuție⁴⁶.

Totuși, conducerile locale ale uzinelor, în contact nemijlocit cu realitatea, erau conștiente că stau pe un butoi de pulbere și că nemulțumirile muncitorilor pot izbucni din clipă în clipă; motiv pentru care, pe 6—7 februarie la Ferdinand și pe 8 februarie la Nădrag, au avut loc două consfătuiri ale directorilor și sub-directorilor uzinelor Ferdinand, Nădrag, Călan și Titan, pentru a analiza situația

⁴⁰ Ibid., filele 68 și 52.

⁴¹ Ibid., filele 72—75.

⁴² Ibid., filele 75 și 85.

⁴³ Arh. M.S.P.S. dos. nr. 1775, filele 46 și 26; *Curierul Banatului* din 13 aug. 1938, p. 3.

⁴⁴ Arh. Stat. Lugoj, Fond. Prefectura jud. Severin, doc. nr. 3061/1939. Confidențial.

⁴⁵ Arh. M.S.P.S., dos. nr. 1755, fila 46.

⁴⁶ Ibid., filele 46 și 26.

creată prin luptele muncitorilor și a lua măsuri în comun de prevenire a grevei la care se așteptau. În adevăr, se face în aceste ședințe o analiză concretă a situației fiecărei uzine în parte, constatându-se că doleanțele muncitorilor privind măririle de salarii, acordarea și plata corespunzătoare a concediului de odihnă și medical, situația ucenicilor, plata orelor și zilelor muncite suplimentar, sînt întemeiate și că e nevoie ca factorii de conducere să „intervenă spre a preîntîmpina consecințele” nemulțumirii muncitorilor.

În acest sens, conducerea uzinelor Ferdinand cere Direcției Generale ca „luînd în considerare situația politică în general”, precum și consecințele pe care le-ar avea pentru uzine o grevă de mai lungă durată, să-i dea noi dispoziții, cele de pînă acum nemaicorepunzînd situației create de efervescența revoluționară a muncitorilor⁴⁷.

Numai că nici de data aceasta Direcția Generală n-a trecut la rezolvarea doleanțelor muncitorilor, considerînd că îi poate intimida printr-o politică dură, respingînd categoric toate cererile, luînd noi măsuri împotriva lor, prin concedieri mari, mai ales la uzina Nădrag⁴⁸, mărirea prețului lemnului de foc și depistarea frunțașilor muncitorilor pe care-i învinuia de „agitații demagogice” pentru că insistau ca drepturile muncitorilor să fie conștințite într-un contract colectiv de muncă⁴⁹.

Nemulțumiți de felul cum patronii înțeleg să trateze cu delegații lor, în timpul vizitei ministrului muncii la uzina Ferdinand (3 februarie 1939), muncitorii se exprimă fățiș, amenințînd cu grevă⁵⁰, iar în ziua de 12 februarie muncitorii celor două uzine se adună în masă (au participat peste 75—80% dintre muncitorii⁵¹) pentru a asculta informările delegaților lor privind mersul tratativelor. La aceste adunări atitudinea muncitorilor a fost deosebit de combativă. „La aceste adunări — se spune într-o notă a conducerii uzinei Ferdinand către Direcțiunea Generală — s-a luat din partea lucrătorilor o atitudine foarte energică contra felului cum au decurs tratativele și contra felului cum au fost tratate pretențiunile lor cu privire la majorarea salariilor. Delegații muncitorilor au primit dispozițiuni foarte energice ca în cazul că la viitoarele tratative pe care ei le pretind cît mai curînd nu se va putea obține o rezolvare mai favorabilă ref(eritoare) la pretențiunile lor de salariu, să răspundă sub orice împrejurări cu o grevă legală, resp(ectiv) cu încetarea lucrului”.

Muncitorii erau agitați și cereau declararea imediată a grevei⁵².

Ziarul „Lumea Nouă” scria despre adunarea generală a muncitorilor de la Ferdinand: „Lucrătorii învinuiesc delegația că nu și-a făcut datoria”. Atunci cînd unul din delegați a cerut din partea muncitorilor un răgaz de 15 zile după care să reia tratativele, muncitorii au respins propunerea și au impus reluarea imediată a tratativelor.

Aceeași atitudine combativă au avut-o și muncitorii de la Nădrag care în timpul adunării au protestat împotriva concedierilor abuzive, împotriva furturilor și înșelătoriilor de la magazinul uzinei⁵³.

Indignați de refuzul Direcției Generale T.N.C. de a le satisface revendicările și încurajați de succesele obținute printr-o puternică grevă de către muncitorii de la Reșița, de al căror sprijin moral și material se bucurau⁵⁴, muncitorii de la uzinele Ferdinand și Nădrag se pregătesc de luptă deschisă. Cer delegaților să

⁴⁷ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 3070/1939; dos. nr. 1/1936—39, filele 94—97; Soc. act. Fond. Nădrag, dos. nr. 1051/1939.

⁴⁸ Loc. cit., Fond. Ferdinand, dos. nr. 3070/1939.

⁴⁹ Ibid., dos. nr. 1/1936—39, fila 90.

⁵⁰ Arh. Stat. Lugoj, Fond. Pref. jud. Severin, doc. nr. 3061/1939, Confidențial.

⁵¹ Arh. M.S.P.S., dos. nr. 1755, fila 46; Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—39, fila 94; *Lumea Nouă* din 5 martie 1939.

⁵² Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—1939, fila 94.

⁵³ *Lumea Nouă* din 5 martie 1939.

⁵⁴ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—1939, filele 94—95.

reziste oricăror presiuni din partea Direcțiunii. Sub influența comuniștilor a căror activitate se intensifică, muncitorii se pregătesc de grevă⁵⁵.

Tensiunea ajunge la punctul culminant. Pentru prevenirea și „reprimarea dezordinilor“ (adică: „mișcărilor muncitorești“) „ce s-ar pune la cale din partea muncitorilor“ pînă la aplanarea conflictelor între Direcția uzinei și muncitorii, postul de jandarmi din Ferdinand își mărește efectivul cu încă 10 jandarmi reangajați⁵⁶.

Se vedea limpede că hotărîrea de luptă a muncitorilor nu mai putea fi stăvilită prin promisiuni și manevre. Tratatativele hotărîtoare s-au desfășurat între 28 februarie și 2 martie 1939⁵⁷. În această luptă delegații muncitorilor au suferit presiuni, reprezentanții din București ai breslelor îndemnîndu-i mereu să fie „precauți“. Chiar și delegații muncitorilor Reșiței șovăie, sfătuiind delegația muncitorilor din Nădrag să fie mai „maleabilă“. În a doua zi a tratativelor a început conflictul deschis în problema salariilor în acord. Direcțiunea nu vrea să satisfacă doleanțele muncitorilor și amenință cu închiderea uzinei. Delegații muncitorilor nu cedează în fața amenințării. În acest moment intervine delegatul din București al breslelor, care pentru a evita ruperea definitivă a tratativelor, cere retragerea delegației muncitorilor, gest interpretat firește ca o slăbiciune, ca o dare înapoi a acesteia.

Într-o scurtă consfătuire cu delegații muncitorilor, delegatul din București a expus indicațiile conducerii de dreapta a breslelor care urmărea prevenirea prin orice mijloace a declarării grevei. Această atitudine a provocat o stare de derută în sînul delegației muncitorilor care se scindează. O parte a delegației, mai ales delegații de la Nădrag, e de părere că trebuie să cedeze; cealaltă parte a rămas ferm pe poziția apărării drepturilor muncitorilor.

Împotriva sfaturilor demobilizatoare ale conducerii centrale, de dreapta, a breslelor, împotriva șovăielii unor conducători de dreapta ai breslelor din Ferdinand și Nădrag, muncitorii celor două uzine și-au manifestat hotărîrea de a lupta pentru obținerea revendicărilor lor⁵⁸. Pentru a nu eșua definitiv tratativele se trece la discutarea altor puncte.

În noaptea de 1 spre 2 martie s-a pus la punct de către muncitori și delegații rămași credincioși lor, tot planul grevei. S-au stabilit legături cu delegații din secții, cu satele alăturate, cu celelalte uzine, s-au fixat parole⁵⁹.

Tratatativele au continuat ore în șir fără nici un rezultat, delegații credincioși muncitorilor rezistînd pe poziția apărării intereselor lor.

La 2 martie 1939 orele 14, muncitorii din schimbul doi din uzina Ferdinand au declarat că „nu mai lucrează, deoarece nu sînt mulțumiți de rezultatele obținute la tratative de delegații lor“⁶⁰. La orele 14,30 Direcțiunea declară greva ca fiind ilegală și dă ordin să înceapă lucrul⁶¹. Pentru a impresiona mai puternic, schimbul unu, dinainte de masă, n-a părăsit uzina, unindu-se cu schimbul doi și demonstrînd în curtea uzinei⁶².

Așadar muncitorii uzinei Ferdinand, învățînd din luptele greviste anterioare și mai ales din luptele ceferiștilor din februarie 1933, declară grevă, ocupînd uzina, prezentîndu-se în felul acesta ca o masă bine pregătită de luptă, susținînd delegații lor la masa tratativelor și împiedecînd o eventuală ocupare a uzinei de către jandarmerie și spărgătorii de grevă.

Greva cuprinde toate cele 4 unități constitutive ale uzinei Ferdinand. La oțelărie, din 174 muncitori, 155 sînt în grevă (restul, conform hotărîrii greviștilor, îngrijeau cuptoarele). La atelierul de reparații, din 86 lucrători 62 sînt în grevă, la construcții toți cei 111 muncitori au încetat lucrul, l-au reluat pentru jumătate de

⁵⁵ Arh. Inst. Ist. Acad. . . . , dos. T.N.C., fila 17 M.

⁵⁶ Arh. Stat. Lugoj, Fond. Pref. jud. Severin, doc. nr. 3061/1939. Confidențial.

⁵⁷ Arh. Stat. Caransebeș, Fond Ferdinand, dos. nr. 1/1936—39, fila 104.

⁵⁸ Ibid., fila 103—105; Arh. Inst. Ist. Acad. . . . , dos. T.N.C., filele 56—58.

⁵⁹ Arh. Inst. Ist. Acad. . . . , dos. T.N.C., filele 56—58.

⁶⁰ Arh. M.S.P.S., dos. nr. 1755, fila 49.

⁶¹ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—39, filele 103—104.

⁶² Arh. Inst. Ist. Acad. . . . , dos. T.N.C., fila 17 M.

oră, pentru a-l lăsa iarăși. La secția Preajma toți cei 25 de muncitori au părăsit lucrul la orele 14. La laminoarele de la uzina II-a toți cei 125 muncitori sînt în grevă. Din totalul de 644 de muncitori în schimbul I, 597 erau în grevă, iar restul nu se știa de vor mai veni la lucru. Din schimbul doi sînt în grevă 424 lucrători⁶³. În după amiaza aceleiași zile au declarat grevă muncitorii schimbului III, astfel că din totalul de 1792 muncitori ai uzinei Ferdinand, 1574 participau în mod activ la grevă⁶⁴.

Situația era la fel de încordată și la Nădrag, unde muncitorii așteptau cu nerăbdare rezultatul tratativelor delegaților lor și ai celor din Ferdinand, cu Direcția. Greviștii de la Ferdinand au trimis prin stafete la Nădrag vestea intrării lor în grevă. Solidari cu lupta greviștilor de la Ferdinand, în dimineața zilei de 3 martie, muncitorii uzinei Nădrag declară și ei grevă⁶⁵. În felul acesta muncitorii celor două mare acționează uniți în lupta pentru obținerea revendicărilor lor.

Cea mai mare parte a activității uzinelor a fost sistată. Două zile la Ferdinand și una la Nădrag, marea majoritate a muncitorilor nu s-au prezentat la lucru, starea lor de spirit fiind favorabilă unei rezistențe îndelungate.

Alarmate de hotărîrea de luptă a muncitorilor, de spiritul de solidaritate de care dădeau dovadă muncitorii celor două uzine și mai ales de posibilitatea extinderii grevei la celelalte întreprinderi ale Societății T.N.C., autoritățile locale și organele polițienești au luat măsuri teroriste menite să împiedice prelungirea și extinderea grevei. La numai cîteva ore după încetarea lucrului, Secția de jandarmi din Ferdinand transmitea știrea Legiunii de jandarmi din Lugoj și Parchetului din Caransebeș, de unde primea apoi instrucțiuni precise cu privire la măsurile ce trebuiau luate pentru înăbușirea grevei⁶⁶.

Conducătorii greviștilor au fost arestați și ținuți închiși la jandarmerie. La chemarea comunistilor, zeci de bărbați, femei și copii înconjoară clădirea jandarmeriei, înarmați cu ciomege, cu pietre, cerînd eliberarea urgentă a delegaților lor.

Greviștii sînt stăpîni pe uzină, familiile lor stăpînesc strada. Sub forța și presiunea maselor revoltate, organele jandarmeriei s-au văzut nevoite să elibereze pe delegații arestați.

Sosesc însă noi detașamente de jandarmerie și poliție, conducătorii muncitorilor sînt din nou arestați, tratativele continuînd în fața baionetelor. Supuși unor puternice amenințări și represiuni din partea organelor de jandarmerie și poliție, precum și din partea lui Eftimie Gherman, delegat al conducerii centrale a breslelor, delegații muncitorilor, conștienți că în asemenea condiții nu se poate obține mai mult, primesc numai o mărire de salarii relativ însemnată. Teroarea instituită de organele polițienești continuă în comunele Ferdinand și Nădrag. Patrula de poliție circulau permanent în jurul uzinelor și în comune, arestînd pe cei care îndemnau pe muncitori să continue rezistența⁶⁷.

La 3 martie 1939, din ordinul Conducerii de dreapta a breslelor, Eftimie Gherman, cu ajutorul elementelor de dreapta din localitate, a convocat o adunare a tuturor muncitorilor greviști. La această adunare, așa cum reiese din raportul pe care l-a prezentat, în urma ingrutei misiuni, „a trebuit să facă o adevărată școală cu muncitorii pentru a-i face să înțeleagă că toate cele petrecute se datoresc exclusiv nepriceperii și lipsei de conștiință din partea lor“. El a alcătuit în grabă o delegație din elemente de dreapta și a început să-i „lămurească“ pe muncitori să reia lucrul cît mai repede și să restabilească astfel ordinea și condițiile „normale“ de lucru⁶⁸.

Sub presiunea măsurilor polițienești și a liderilor de dreapta, precum și datorită faptului că Direcția a anunțat în grabă satisfacerea și a altor revendicări,

⁶³ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—39, filele 103—104.

⁶⁴ Arh. M.S.P.S., dos. nr. 1755, fila 54.

⁶⁵ Arh. Inst. Ist. Acad. . . ., dos. T.N.C., fila 58 M.

⁶⁶ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—39, filele 103—104.

⁶⁷ Arh. Inst. Ist. Acad. . . ., dos. T.N.C., filele 58 M și 17 M.

⁶⁸ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—39, fila 105.

greva a luat sfârșit în noaptea de 3—4 martie 1939⁶⁹. În total, prin grevele de la Ferdinand și Nădrag, s-au pierdut 3648 zile de muncă⁷⁰, ceea ce a adus daune însemnate producției celor două uzine.

Imediat după încetarea grevei, legiunea de jandarmi din Lugoj a început cercetările pentru dovedirea „instigatorilor“, în timp ce Direcția uzinelor a hotărât ca cei vinovați de declanșarea grevei să nu fie primiți la lucru⁷¹.

Sub pretext că lipseau condițiile tehnice, reluarea lucrului s-a făcut conform programului stabilit de conducerea uzinelor; în ziua de 3 martie la orele 22 s-a reluat lucrul la cuptoarele I, II și III; în ziua de 4 martie, la fabrica de șamot; în ziua de 6 martie la laminoare și la turnătoria de oțel și metal.

Prin eșalonarea reluării lucrului, Direcția uzinelor urmărea pe cât posibil, ca muncitorii să nu se întâlnească din nou, în număr mare, atîta timp cît tensiunea era încă destul de puternică, iar muncitorii nemulțumiți ar fi putut declanșa din nou greva.

Posibilitatea reizbucnirii grevei era iminentă mai ales la Nădrag, unde în primele zile nu sînt primiți la lucru decît muncitorii care n-au participat la grevă. Pentru noaptea de 3 spre 4 martie conducerea uzinei ia serioase măsuri de pază a uzinei.

Lupta muncitorilor metalurgiști de la Ferdinand și Nădrag a luat sfârșit prin obținerea unui spor de salariu între 2—15%. Contractul colectiv, principala revendicare a muncitorilor, nu a fost obținut⁷².

Imediat cei „vinovați“ de declanșarea grevei, cu alte cuvinte aceia dintre delegații muncitorilor care au apărat interesele masei care i-a ales, care n-au șovăit a se face purtătorii de cuvînt ai greviștilor, Ion Robnik, Alexandru Jilac și alți cîțiva, au fost acuzați de „instigare la revoltă“ și trimiși la Tribunalul militar din Timișoara unde au fost judecați⁷³.

În același timp Direcția Generală cere conducerii uzinelor Ferdinand să-i comunice care au fost „agitatorii grevei“, pentru a-i concedia imediat, concedierea lor fiind un exemplu pentru toți cei ce s-ar încumeta în viitor să se ridice la luptă⁷⁴.

Spiritele erau încă destul de agitate pentru ca o nouă măsură deschis anti-muncitorească să ducă la reizbucnirea grevei. În întreg județul Severin, greva muncitorilor din Ferdinand și Nădrag avusese un răsunset deosebit, organele administrative exprimîndu-și temerea că nemulțumirile muncitorilor se vor manifesta din nou fățiș⁷⁵, cu atît mai mult cu cît influența comuniștilor și a celorlalte elemente înaintate din rîndul muncitorilor era în creștere, multe rapoarte ale poliției din Lugoj semnalînd rolul elementelor comuniste „instigatoare“ în evenimentele care au avut loc în martie 1939 la Ferdinand și Nădrag. În perioada care a urmat grevei, organele polițieneste și-au intensificat acțiunea de depistare a comuniștilor, organizînd în fiecare uzină a societății T.N.C. grupe de informatori. În preajma zilei de 1 mai 1939 s-au luat cele mai severe măsuri ca printre demonstrații „să nu se strecoare elemente comuniste pentru a denatura caracterul serbărilor“⁷⁶.

Ca și în toate marile centre muncitorești, și la Nădrag, întrunirea convocată de guvern la 1 mai 1939 și-a schimbat repede caracterul, transformîndu-se sub

⁶⁹ Arh. M.S.P.S., dos. nr. 1755, fila 57.

⁷⁰ Al. Gh. Savu, *Date privind mișcarea grevistă în timpul dictaturii regale*, în *AIPP*, nr. 5/1963, p. 74.

⁷¹ Arh. M.S.P.S., dos. nr. 1755, p. 56.

⁷² Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 3070/1939, și Loc. cit. Fond Nădrag, dos. nr. 849/1939; 883/1939 și 1081/1940.

⁷³ Arh. Inst. Ist. Acad..., Dos. T.N.C., fila 1 D și 3 D, copie. Documentul în orig. mandatul de înfățișare nr. 42.520 emis de Tribunalul Militar al Div. I-a infanterie cf. dos. nr. 1397/1939 și din care se vede că „Robnik Ioan — Ferdinand — Severin este acuzat pentru faptul de răzvrătire colectivă contra liniștii muncitorilor“, se găsește la tov. Ioan Robnik domiciliat la Oțelul Roșu.

⁷⁴ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. 3070/1939.

⁷⁵ Arh. Stat. Lugoj, Fond. Pref. jud. Severin, doc. 457/1939. Confidențial.

⁷⁶ Arhivele Sfat. Popular Arad, dos. confidențial/1940.

influența comuniștilor și a elementelor înaintate într-o puternică manifestație antihitleristă, muncitorii demonstrând sub lozincile partidului comunist, pentru unitatea de luptă a clasei muncitoare în fața ofensivei patronale, pentru unitatea de luptă a tuturor forțelor democratice și patriotice, împotriva hitlerismului, pentru apărarea integrității și independenței naționale⁷⁷.

Situația încordată de la uzinele Ferdinand și Nădrag, precum și atitudinea fermă a delegaților muncitorilor în fața instanțelor judecătorești au făcut ca aceștia să fie achitați. Odată însă cu instaurarea dictaturii militarofasciste, mulți dintre ei, printre care Ion Robnik și Alexandru Jilac, au fost arestați, purtați prin lagărele de deținuți politici printre care și cel de la Tirgu-Jiu, învinuiți de comunism și de faptul că au fost „autorii morali” ai grevei din martie 1939⁷⁸.

Succesul numai parțial al grevei se datorește în primul rând intervenției violente, masive a forțelor burghezo-moșieresti de represiune, care au sprijinit pe patroni în lupta împotriva muncitorilor. Un alt factor care a contribuit într-o măsură importantă la încetarea grevei a fost poziția șovăielnică a unora dintre delegații muncitorilor care, înspăimântați de forța baionetelor, de presiunea dăunătoare a lui Gherman, de lipsa de sprijin de la „centru” și de consecințele pe care le-ar avea o luptă de lungă durată, au cedat.

Înainte și în timpul desfășurării grevei Eftimie Gherman a reușit prin presiuni demagogice să atragă o parte dintre muncitori și dintre conducătorii acestora, unii dintre ei, mai ales de la Nădrag, mergând pînă la dezaprobarea grevei la care ei luaseră parte. Iată ce se spune într-o scrisoare a citorva delegați de la Ferdinand către conducerea uzinei: „Regretăm conflictul de muncă (greva) ce s-a produs din partea muncitorilor fără știrea noastră. În urma informațiilor ample primite din partea delegaților noștri de la centru, recunoaștem acum că această grevă a fost cu totul ilegală, din care cauză declarăm că am depus toate eforturile pentru a-i convinge pe muncitori în adunarea ținută azi pentru a relua lucrul cît mai îndată și a se restabili astfel ordinea și condițiunile normale de lucru.

Regretăm încă o dată cele petrecute și promitem că în viitor vom face tot ce este posibil pentru a evita asemenea conflicte, urmînd ca eventualele cereri sau reclamațiuni ale muncitorilor să fie soluționate pe cale pașnică, prin intervenții sau tratative direct sau prin intermediul Inspectoratului muncii...”⁷⁹.

Un alt document arăta poziția similară a unora din delegații muncitorilor de la Nădrag, care recunoșteau că: „încetarea lucrului care a avut loc pe 3 martie, a fost de fapt ilegală” și promiteau „că astfel de procedee din partea muncitorilor nu vor mai avea loc”⁸⁰.

Nici comuniștii din cele două uzine n-au folosit toate împrejurările pentru a menține frontul de luptă al muncitorilor. Tactica ocupării întreprinderii combinată cu aceea a desfășurării acțiunilor de solidaritate de către familiile muncitorilor a dus la rezultate pozitive în prima parte a grevei. Considerînd ca mai puțin eficace această metodă, comuniștii preconizează părăsirea uzinei și ocuparea străzii de către greviștii pentru a rezista forțelor de represiune. Numai că părăsind uzinele n-au luat măsuri eficace formînd pichete împotriva spărgătorilor de grevă, astfel că atît la Nădrag cît și la Ferdinand au existat, în afara muncitorilor însărcinați de greviștii a menține în acțiune cuptoarele, un număr relativ mare de muncitori care s-au prezentat la lucru, slăbind lupta greviștilor⁸¹.

⁷⁷ Ștefan Voicu, *Pagini de luptă a Partidului Comunist Român împotriva fascismului pentru independență și suveranitate națională (1934—40)*, în *Lupta de clasă*, nr. 6/1966, p. 75; O. Matichescu, *Intruniri și demonstrații ale oamenilor muncii din România împotriva exploatării capitaliste, pericolului fascist și de război desfășurate cu prilejul zilei de 1 mai în perioada dictaturii regale*, în *AIIP*, nr. 2/1964, p. 73 și 79.

⁷⁸ Arh. M.S.P.S., dos. nr. 1755, fila 50, Arh. Inst. Ist. Acad. . . . , dos. T.N.C., filele 1 D și 59 M.

⁷⁹ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 1/1936—1939, fila 105.

⁸⁰ Loc. cit. Fond. Nădrag, dos. nr. 1051/1939.

⁸¹ Loc. cit. Fond. Ferdinand, dos. nr. 3070/1939.

În plus, n-au fost folosite în mod corespunzător posibilitățile largi create luptei muncitorilor de ieșirea în stradă. Nu s-au desfășurat demonstrații de stradă și întruniri prin care să se demaște acțiunile elementelor de dreapta și să se înarmeze muncitorii cu metode revoluționare de luptă. Intensitatea luptei greviste scădea, dar moralul muncitorilor era încă propice unei rezistențe mai îndelungate atât la Nădrag, cât și la Ferdinand.

În afara rezultatelor imediate și în primul rînd mărirea salariilor, greva de la uzinele Ferdinand și Nădrag ale societății Titan—Nădrag—Călan a fost o lecție plină de învățăminte pentru muncitori. Ea a demonstrat deplina justețe a liniei trasate de Partidul Comunist Român privind încheierea Frontului unic al muncitorilor, a atragerii în luptă împotriva capitalului a muncitorilor indiferent de apartenența lor de partid. Astfel la uzinele din Ferdinand și Nădrag s-a manifestat din plin unitatea de luptă a muncitorilor comuniști, social-democrați și fără de partid, ceea ce a asigurat participarea la grevă a unui număr de aproape 2000 de muncitori, greva fiind din punct de vedere numeric cea mai mare din cele 166 cîte au avut loc în acești ani⁸².

Grevele de la Ferdinand și Nădrag au evidențiat odată în plus potențialul revoluționar al muncitorilor, hotărîrea lor, spiritul lor de organizare și disciplină în luptă.

Grevele de la uzinele Ferdinand și Nădrag au arătat muncitorilor pe care dintre reprezentanții lor se pot bizui în viitoarele lupte. Ele au evidențiat o serie de conducători ai muncitorilor ieșiți din masă și care, indiferent de apartenența lor politică, comuniști sau social-democrați, au servit cu cinste și devotament interesele muncitorimii.*

Dar greva din martie 1939 n-a însemnat decît un moment din lupta muncitorimii întreprinderilor Societății T.N.C. Revendicările obținute trebuiau apărate, trebuiau cucerite noi drepturi.

Aplicînd consecvent linia P.C.R. și învățînd din experiența grevei, comuniștii și elementele înaintate din aceste uzine au luptat pentru întărirea continuă a unității de luptă dintre muncitorii de diferite naționalități și apartenențe politice⁸³. Pe această bază se pornesc noi acțiuni revoluționare.

În decembrie 1939, muncitorii cer mărirea salariilor⁸⁴, în ianuarie 1940 muncitorii cer în mod insistent tratative cu conducerea uzinelor și înaintează un memoriu prin care cer din nou mărirea salariilor cu 15—50% și contract colectiv⁸⁵. Sub presiunea muncitorilor au loc tratative pe 21 martie 1940, iar în aprilie muncitorii tuturor uzinelor societății T.N.C. (deci inclusiv muncitorii de la Titan Galați⁸⁶ și cei de la Călan) reușesc,

⁸² Al. Savu, *op. cit.*, p. 71 și 74.

* Menționăm că Robnik Ioan și Jilac Alexandru, conducători ai grevei din martie 1939 de la Ferdinand, au fost în perioada noiembrie 1944—47 primar și respectiv ajutor de primar democrați în comuna Ferdinand (*Cuvîntul național democrat* Lugoj, 12 nov. 1944). Robnik Ioan a fost între 1948—51 primul director-muncitor al uzinei Ferdinand (azi Oțelul Roșu).

⁸³ *Lumea Nouă* din 21 apr. 1940, p. 2; Arh. Stat. Lugoj, Fond. Prefectura jud. Severin, dos. confidențial nr. 2255/1939.

⁸⁴ Arh. Stat. Caransebeș, Fond. Ferdinand, dos. nr. 3070/1939.

⁸⁵ Idem.

⁸⁶ Loc. cit. Fond. Nădrag, dos. nr. 752/1940.

în urma unui conflict de muncă, să obțină o mărire de salarii⁸⁷ și un contract colectiv de muncă favorabil lor⁸⁸.

Cu toate că s-a sfârșit printr-un succes numai parțial, cu toate limitele și lipsurile sale, greva metalurgiștilor de la uzinele Ferdinand și Nădrag, moment însemnat în lupta dusă de muncitorii societății Titan—Nădrag—Călan împotriva exploatării capitaliste, se înscrie printre cele mai importante acțiuni revoluționare ale muncitorilor metalurgiști în perioada imediat premergătoare dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial.

GH. DUMITRAȘCU — C. BOTORAN

DER STREIK DER METALLARBEITER AUS DEN WERKEN VON FERDINAND UND NADRAG (1939)

(Zusammenfassung)

Die Verfasser bieten in diesem Studium ein Bild des revolutionären Kampfes der Arbeiter aus dem Jahre 1939 in den Werken Ferdinand und Nadrag, die zu der Gesellschaft „Titan-Nadrag-Kalan“ gehörten.

Nach einer kurzen geschichtlichen Einleitung und einer Charakterisierung dieser Werke besprechen sie die Lage der Arbeiter in den Jahren der königlichen Diktatur, in einer Periode also, in der die Symptome einer neuen Wirtschaftskrise immer fühlbarer wurden durch das stetige Anwachsen der Arbeitslosigkeit, das Sinken der Gehälter, die Verschlechterung der Arbeits- und Lebensbedingungen, durch die Verschärfung des Terrors, dem die Arbeiter unterworfen waren usw.

Durch Kampfmassnahmen versuchten die Arbeiter der Werke Ferdinand und Nadrag sich gegen die Übergriffe auf ihren Lebensstand und ihre demokratischen Freiheiten zu wehren. Die zahlreichen Konflikte zwischen den Werkleitungen und den organisierten Arbeitern betreffen vor allem die Frage der Gehälter, der Entlohnung für Überstunden und des Urlaubs. Diese Auseinandersetzungen waren vor allem zwischen 1936 und 1939 heftig und fanden ihren Höhepunkt in dem grossen Streik vom März 1939.

Der Streik, der 2 bis 3 Tage dauerte und an dem sich über 2000 Arbeiter der beiden Werke beteiligten, beweist die Richtigkeit der von der RKP vertretenen politischen Linie der Arbeitereinheitfront. Die Solidarität und die Kampfschlossenheit der Arbeiter, die Unbeirrbarkeit vieler ihrer Führer, die auf Grund der Einheitfront gewählt wurden, hatte als Ergebnis, dass den Arbeitern trotz des Gendarmerieterrors des Staatsapparates einige wirtschaftliche Forderungen erfüllt wurden, vor allem jene, die sich auf eine Gehaltserhöhung der Arbeiter bezogen.

Der Streik bedeutete zugleich einen moralischen Sieg, bedeutete ein Anwachsen des Vertrauens der Arbeiter in ihre eigene Kraft, eine wichtige Waffe im revolutionären Kampf, den die Arbeiter in der Periode der königlichen und dann der militärisch-faschistischen Diktatur bis zum 23. August 1944 führten.

Der Streik von März 1939, ein bedeutendes Ereignis des Arbeiterkampfes aus den Werken Ferdinand und Nadrag, ist zugleich eine der wichtigsten revolutionären Taten der Metallarbeiter in der Periode der königlichen Diktatur.

⁸⁷ *Lumea Nouă* din 14 apr. 1940, p. 2; 21 apr. 1940, p. 2.

⁸⁸ *Ibid.*, din 21 apr. 1940, p. 2.